

Дослідження особливостей гуманістичного виховання молоді в руслі антропоцентричних ідей

Стаття присвячена обґрунтуванню важливості і дослідженню особливостей гуманістичного виховання молоді на базі антропоцентричних ідей. Запропонована антропоцентрична модель, яка опирається на розуміння сутності людини як відкритої системи, а також на положення про сутність виховання як створення середовища, максимально сприятливого для саморозвитку. Охарактеризовано антропологічні концепції виховання, представлено фрагмент дослідження процесу виховання ціннісного ставлення до людини у школярів, узагальнено результати експериментальної роботи.

Ключові слова: антропоцентризм, цінності, ціннісні орієнтації, гуманістичне виховання, гуманістичні цінності, гуманна педагогіка, ціннісне ставлення до людини, самооцінка готовності до активної гуманістичної діяльності

Статья посвящена обоснованию важности и изучению особенностей гуманистического воспитания молодежи на основе антропоцентрических идей. Предложена антропоцентрическая модель, в которой сущность человека понимается как открытая система, а воспитание - как создание среды, максимально благоприятной для саморазвития. Охарактеризованы антропологические концепции воспитания, представлен фрагмент исследования процесса воспитания ценностного отношения к человеку у учащихся, обобщены результаты экспериментальной работы.

Ключевые слова: антропоцентризм, ценности, ценностные ориентации, гуманистическое воспитание, гуманистические ценности, гуманная педагогика, ценностное отношение к человеку, самооценка готовности к активной гуманистической деятельности

The article is devoted to youth's humanistic education studies based on anthropocentric ideas and its important role in the modern world. Recent socio-cultural situation regards the formation of the basic humanistic values, teaching of a value-centered attitude to a person as the main factors. In the article the theoretical

and methodical principles of humanistic education studies based on anthropocentric ideas are scientifically proved; the scientific-methodical system and the research concept are developed on methodological, theoretical and practical levels. Anthropological educational concepts are described in the article, a fragment of the study concerning the improving the pupils' level of a value-centered attitude to a person process is presented, the results of work are summarized.

Keywords: anthropocentric ideas, value orientations, humanistic education, humanistic values, humane pedagogy, value-centered attitude to a person, self-understanding of one's ability and desire for humanistic activity

Постановка проблеми. Розбудова громадянського суспільства, інтеграція в світове співтовариство, визнання глобальних проблем актуалізують освітні зміни в напрямку гуманізації та антропоцентризму. Аналіз наукових досліджень і виховна практика переконують, що ціннісне ставлення до людини ще не стало пріоритетним у системі цінностей і відносин у молодіжному середовищі.

Тому метою статті є дослідження процесу гуманістичного виховання молоді на базі ідей антропоцентризму.

Аналіз останніх результатів досліджень. Особливої теоретико-методологічної ваги набули розробки провідних учених (І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, О. Коберник, В. Кремень, І. Осадчий, О. Сухомлинська). Питанням гуманізації присвятили свої дослідження О. Безкоровайна, Н. Гонтаровська, О. Грива, І. Зязюн, Т. Дем'янюк, І. Єрмаков, Л. Канішевська, О. Коберник, Т. Бутківська. Розробка антрополого-методологічних концепцій гуманізації виховання належить представникам педагогічної антропології (В. Соловйов, М. Шеллер, В. Лай, П. Тейяр де Шарден, М. Монтессорі, К. Вентцель, Л. Толстой, Д. Дьюї, А. Комбс, А. Маслоу, К. Роджерс, Л. Толстой, О. Газман, Б. Бім-Бад).

Виклад основного матеріалу. Гуманістичне виховання розглядається нами як діяльність з проектування, реалізації, забезпечення ефективності й корекції освітнього процесу. Аналіз педагогічної дійсності виявив зміни на користь антрополого-методологічних засад гуманізації виховання (Неменский, 1989). Термін *антропологізм* запровадив Фейєрбах. Йдеться про філософську концепцію, що розглядає явища природи, суспільного життя і мислення відносно властивостей і потреб людини, чим визнає її цінність. Незважаючи на те, що *антропологічний підхід* у сучасній педагогіці проголошено антропологічним ренесансом», численні пошуки не об'єднані до цього часу ні галуззю дослідження, ні єдиною методологією (Кулешов, 2001: 55). Тільки в структурному плані сучасна антропологія об'єднує не менше п'яти напрямків й методологічне різноманіття підходів (Кларин, 1994). Проте цей факт не принижує ролі антропологічних аспектів педагогіки для визначення мети виховання, формування повноцінного образу людини й перебудови

системи освіти відповідно до нових цілей і трактувань її сутності на базі ідей антропоцентризму. Антропологізм – специфічний стан філософської культури (Максакова, 2001), концепція, що розглядає всі явища світу залежно від особливостей потреб людини (Шаронов, 1997). Це є принциповим, оскільки гуманістичне виховання не можна не підсилити *антропологізмом*, тому що він відкриває комплекс характеристик людського буття; максимально наближається до гуманістичного принципу організації виховання відповідно до законів розвитку особистості; визнає домінантами гуманізму унікальність людини, розуміння її свободи й відповідальності, відкриту взаємодію з іншими (Аносов, 2003). Нами здійснено аналіз еволюції гуманістичних ідей (М. Пирогов, П. Лесгафт, К. Ушинський, П. Каптерев, А. Нечаєв, В. Бехтерев), охарактеризовано вітчизняні і зарубіжні (А. Дімоз, М. Мід, Ф. Знанецький) *антропологічні концепції виховання* (Радіонова, 2000). В *теорії компенсаторного виховання*. (Бим-Бад, 2000) «недостатня людина» негативно впливає на моральний стан суспільства, стає потенційною загрозою духовному здоров'ю нації (Вернадський, 1988). В основі *концепції Вальфдорської педагогіки* – лежить антропософська концепція розвитку тілесних і духовних чинників і гуманізація педагогічного процесу. *Антропоцентрична модель* опирається на розуміння сутності людини як відкритої системи. В ній – філософське обґрунтування *гуманістичного виховання* (Бітінас, 1996; Корнетов, 1994). Напрацювання у розумінні проблеми представлені в авторських публікаціях (Столяренко, 2014; Столяренко, 2017). З метою визначення підготовленості вихованців до активної гуманістичної діяльності були використані різноманітні методики. Результати отриманих даних на завершальному етапі оброблені і представлені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Самооцінка вихованців, спрямована на виявлення готовності до активної гуманістичної діяльності в соціумі, прояву ціннісного ставлення до людини

Кількість учнів (457)	Самооцінка готовності до активної гуманістичної діяльності				
	Задоволені моральним поведінкою	Швидше задоволені, ніж ні	Байдужі до такого роду діяльності	Швидше не задоволені	Зовсім не задоволені
Експериментальні групи (233)	68 (29,18%)	71 (30,47%)	36(15,45%)	32(13,73%)	26 (11,15%)
Контрольні групи (224)	49 (21,87%)	59 (26,33%)	37(16,51%)	45(20,08%)	34 (15,17%)

Коефіцієнт задоволеності своїми надбаннями у гуманістичному вихованні ми вираховували за формулою:

$$L = \frac{a(+2) + b(+1) + c(-1) + d(-2)}{N}$$

$$L_e = \frac{2 \cdot 68 + 1 \cdot 71 + 0 \cdot 36 + (-1) \cdot 32 + (-2) \cdot 26}{233} = \frac{136 + 71 - 32 - 52}{233} = 0,53.$$

$$L_k = \frac{2 \cdot 49 + 1 \cdot 59 + 0 \cdot 37 + (-1) \cdot 45 + (-2) \cdot 34}{224} = \frac{98 + 59 - 45 - 68}{224} = 0,20.$$

Висновки. Як підтверджує аналіз результатів, переважна більшість представників експериментальних груп, на відміну від контрольних, оцінила свою готовність до гуманістичної діяльності як вищу середнього та як високу. Для виявлення статистичної достовірності відмінностей самооцінки готовності до активної альтруїстичної діяльності представників обох груп нами був застосований критерій ϕ^* Фішера. Значення ϕ^* визначали за формулою:

$$\phi^* = (\phi_1 - \phi_2) \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}},$$

де ϕ_1 – значення для експериментальної групи; ϕ_2 – значення для контрольної групи; n_1 – кількість учнів в експериментальній групі; n_2 – кількість учнів у контрольній групі. Насамперед, знаходили величину ϕ , яка відповідає відсотковим часткам для кожної з груп. $\phi_1 = 1,635$, $\phi_2 = 1,476$. Далі розмістили відповідні значення у формулу і одержали значення $\phi_{emp} \approx 2,19$. Значення ϕ_{krit} , відповідні рівням статистичної значущості, дорівнюють: $\phi_{krit 95\%} = 1,34$, $\phi_{krit 99\%} = 2,12$. Так як одержане нами значення $\phi_{emp} > \phi_{krit 99\%}$, то гіпотезу H_0 можна відхилити. На підставі цього можна зробити висновок, що різниця показників рівнів самооцінки готовності вихованців до гуманістичної діяльності у контрольній та експериментальній групах є досить значущою і статистично достовірною. Як показує аналіз результатів опрацювання даних, коефіцієнт такої самооцінки представників експериментальних груп у порівнянні з контрольними зріс з $-0,28$ на початку дослідження до $0,62$ після його завершення, тоді як у контрольних групах лише з $-0,17$ до $0,27$, що підтверджує робочу гіпотезу про ефективність розробленої програми, комплексу новітніх, інтерактивних форм і методів гуманістичного виховання в усіх паралелях експериментальних груп, що дозволяє констатувати ефективність запропонованої моделі виховної системи. (Столяренко, 2014; Столяренко, 2017).

Отже, завдяки запровадженню особистісно-орієнтованої моделі гуманістичної освіти на базі ідей людиноцентризму забезпечується ефективна реалізація завдань гуманістичного виховання молоді, створюються сприятливі умови для формування ціннісного ставлення до людини, активної громадянської позиції, толерантних взаємовідносин.

Список використаних джерел

1. Аносов І. П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект: Монографія / І. П. Аносов. – К. : Твім інтер, 2003. – 391 с.
2. Бим-Бад Б. М. Педагогические течения в начале XX в.: Лекции по педагогической антропологии и философии / Б. М. Бим-Бад. – М. : УРАО, 2000. – 192 с.
3. Битинас Б. П. Введение в философию воспитания / Б. П. Битинас. – М. : Фонд духовного и нравственного образования, 1996. – 141 с.
4. Вернадский В. И. Философские мысли натуралиста / В. И. Вернадский. – М. : Наука, 1988. – 520 с.
5. Кларин М. В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках / М. В. Кларин. – М. : Арена, 1994. – 172 с.
6. Корнетов Г. Б. Цивилизационный подход к изучению всемирного историко-педагогического процесса / Г. Б. Корнетов. – М. : Просвещение, 1994. – 265 с.
7. Кулешов С. В., Медушевский А. Н. Россия в системе мировых цивилизаций: Учеб.пособие / Под общ. ред. О. В. Волобуева. – М. : Изд.-книготорговый центр «Маркетинг», Инф.-издат.агентство «Русский мир», 2001. – 776 с.
8. Максакова В. И. Педагогическая антропология / В. И. Максакова. – М. : Академия, 2001. – 208 с.
9. Неменский Б. М. Новое педагогическое мышление / Б. М. Неменский / Под ред. А. В. Петровского. – М. : Научная мысль, 1989. – 188 с.
10. Радіонова І. О. Сучасна американська філософія освіти і виховання: тематичні поля та парадигмально-концептуальні побудови. – Харків : ХДПУ, 2000. – 208 с.
11. Столяренко О. В. Виховання культури толерантних взаємин у студентської молоді: навчально-методичний посібник / О. В. Столяренко, О. В. Столяренко. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 248 с.
12. Столяренко О. В. Виховання у школярів ціннісного ставлення до людини: теоретичний та методичний аспекти: [Монографія]. Кн. 1. Людський вимір : історія, минуле і сучасність / О. В. Столяренко. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. – 558 с.
13. Шаронов В. В. Основы социальной антропологии / В. В. Шаронов. – С.Пб. : Изд-во «Лань», 1997. – 446 с.

References

1. Anosov I. P. Suchasnyi osvithnii protses: Antropologichnyi aspekt [Contemporary educational process: anthropological aspect]: Monograph / I. P. Anosov. –K.: Twim Inter, 2003. – 391 pp [in Ukrainian].

2. Bim-Bad B. M. Pedagogicheskie techenia v nachale XX v.: lektsii po pedagogicheskoi antropologii i filosofii [Pedagogical Trends at the Beginning of the Twentieth Century: Lectures on Pedagogical Anthropology and Philosophy] / B. M. Bim-Bad. – M.: URAO, 2000. – 192 p [in Russian].
3. Bitinas B. P. Vvedenie v philisophiu vospitania [Introduction to the philosophy of education] / B. P. Bitinas. – M.: Fund of Spiritual and Moral Education, 1996. –141 pp. [in Russian].
4. Vernadskii V. I. Filosofskie mysli naturalista [Philosophical Thoughts of the Naturalist] / V. I. Vernadsky. - M.: Science, 1988. – 520 p. [in Russian].
5. Klarin M. V. Innovatsionnye mkodeli povedeniia v zarubezhnykh pedagogicheskikh poiskakh [Innovative models of teaching in foreign pedagogical research]/ M. V. Klarin. – M.: Arena, 1994. – 172 pp. [in Russian].
6. Kornetov G. B. Tsyvilizatsionnyi podkhod k izucheniu vseirnogo istoriko-pedagogicheskogo protsessa [The civilizational approach to the study of the world historical-pedagogical process] / G. B. Kornetov. – M.: Enlightenment, 1994. – 265 pp. [in Russian].
7. Kuleshov S. V, Medushevsky A. N. Rossiia v sisteme mirovykh tsyvilizatsyi [Russia in the system of world civilizations]: Textbook / Ed. O. V. Volobueva. – M.: Publishing center "Marketing", Inf.-Publishing agency "Russian World", 2001. – 776 p. [in Russian].
8. Maksakova V. I. Pedagogicheskaiia antropologia [Pedagogical Anthropology] / V. I. Maksakova. – M.: Academia, 2001. - 208 p. [in Russian].
9. Nemenskii B. M. Novoe pedagogicheskoe myshlenie [New pedagogical thinking] / B. M. Nemenskii / Ed. A. V. Petrovsky. – M.: Scientific Thought, 1989. – 188 p. [in Russian].
10. Radionova I. O. Suchasna amerykanska philosophia osvity s vykhovannia: tematychni polia ta paradygmalno-kontseptualni pobudovy [Modern American philosophy of education and training: thematic fields and paradigmatic conceptual constructions. – Kharkiv: KDPU, 2000. – 208 p. [in Ukrainian].
11. Stoliarenko O. V. Vykhovannia kultury tolerantnykh vbzaemyn u studentskoi molodi [Teaching the culture of tolerant relationships to students]: a textbook / O. V. Stoliarenko, O. V. Stoliarenko. – Vinnytsya: «Nilan LTD», 2014 – 248 p. [in Ukrainian].
12. Stoliarenko O. V. Vykhovannia u shkoliariv tsinnisnogo stavlennia do liudyny: teoretychnyi ta metodychnyi aspekty : [Monographia] . Knyga 1/ Liudskyyi vymir: istoria, mynule I suchasnist [Teaching pupils the principles of a value-centered attitude to a person: theoretical and methodical aspects: [Monograph]. Book 1. Human Realm: History, Past and Present / O. V. Stoliarenko. – Vinnitsa: LLC "Glider", 2017. – 558 p. [in Ukrainian].

13. Sharonov V. V. Osnovy sotsialnoi antropologii [Fundamentals of Social Anthropology] / V. V. Sharonov. – St-Petersbourg : Publishing House "Lan", 1997. – 446 pp. [in Russian].